

POLITYKA OCHRONY DZIECI PRZED KRZYWDZENIEM

Szkoła Podstawowa nr10 w Dębicy

Preambuła

Dobro dziecka jest główną wartością, która przyświeca wszelkim działaniom pracowników placówki prowadzonym w najlepszym interesie dziecka i na jego rzecz. Pracownik placówki szanuje dziecko, akceptuje jego niepełnosprawność, uwzględnia jego potrzeby i odnosi się do niego z życzliwością. Niedopuszczalna jest jakakolwiek forma przemocy pracownika wobec dziecka. Pracownik placówki działa zgodnie z obowiązującym prawem, zapisami Statutu i swoimi kompetencjami.

Rozdział I *Objaśnienie terminów*

§ 1

1. Pracownikiem instytucji jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę lub umowy zlecenia oraz praktykanci i wolontariusze.
2. Dzieckiem jest każda osoba do ukończenia 18 roku życia.
3. Opiekunem dziecka jest osoba uprawniona do reprezentacji dziecka, w szczególności jego przedstawiciel ustawowy (rodzic/opiekun prawny) lub inna osoba uprawniona do reprezentacji na podstawie przepisów szczególnych lub orzeczenia sądu (w tym: rodzina zastępcza).
4. Zgoda opiekuna dziecka oznacza zgodę co najmniej jednego z opiekunów dziecka. Jednak w przypadku braku porozumienia między opiekunami dziecka należy poinformować opiekunów o konieczności rozstrzygnięcia sprawy przez sąd rodzinno- opiekuńczy.
5. Przez krzywdzenie dziecka należy rozumieć popełnienie czynu zabronionego lub karalnego na szkodę dziecka przez jakąkolwiek osobę, w tym pracownika placówki, lub zagrożenie dobra dziecka, w tym jego zaniedbywanie.

6. Osoba odpowiedzialna za Internet to wyznaczony przez dyrektora instytucji pracownik, sprawujący nadzór nad korzystaniem z Internetu przez dzieci na terenie instytucji oraz nad bezpieczeństwem dzieci w Internecie.
7. Osoba odpowiedzialna za Politykę ochrony dzieci to wyznaczony przez dyrektora instytucji pracownik sprawujący nadzór nad realizacją **Polityki ochrony dzieci** w szkole.
8. Dane osobowe dziecka to każda informacja umożliwiająca identyfikację dziecka.

Rozdział II

Rozpoznawanie i reagowanie na czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci

§ 1

1. Pracownicy placówki posiadają wiedzę i w ramach wykonywanych obowiązków zwracają uwagę na czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci.
2. W przypadku zidentyfikowania czynników ryzyka, pracownicy placówki podejmują rozmowę z rodzicami, przekazując informacje na temat dostępnej oferty wsparcia i motywując ich do szukania dla siebie pomocy.
3. Pracownicy monitorują sytuację i dobrostan dziecka poprzez rozmowy monitorujące z dzieckiem, rodzicem i obserwację dziecka.

Rozdział III

Procedury interwencji w przypadku krzywdzenia dziecka

§ 1

W przypadku podjęcia przez pracownika instytucji podejrzenia, że dziecko jest krzywdzone, pracownik ma obowiązek sporządzenia notatki służbowej i przekazania uzyskanej informacji pedagogowi szkolnemu lub dyrektorowi placówki.

§ 2

1. Pedagog wzywa opiekunów dziecka, którego krzywdzenie podejrzewa oraz informuje ich o podejrzeniu.
2. Pedagog sporządza opis sytuacji rodzinnej dziecka na podstawie rozmów z dzieckiem, nauczycielami, wychowawcą i rodzicami oraz plan pomocy dziecku.
3. Plan pomocy dziecku powinien zawierać wskazania dotyczące:
 - a) podjęcia przez instytucję działań w celu zapewnienia dziecku bezpieczeństwa, w tym zgłoszenie podejrzenia krzywdzenia do odpowiedniej instytucji;
 - b) wsparcia, jakie placówka zaoferuje dziecku;
 - c) skierowania dziecka do specjalistycznej placówki pomocy dziecku, jeżeli istnieje taka potrzeba.

W przypadku ustalenia krzywdzenia dziecka przez pracownika, po wyjaśnieniach, zastosowane mogą być przez dyrektora środki dyscyplinarne (pracownicy pedagogiczni) lub przewidziane w Kodeksie Pracy (pracownicy pozostali). Jeżeli istnieje podejrzenie, że pracownik szkoły popełnił na szkodę dziecka przestępstwo, po rozpatrzeniu sprawy, dyrektor zobowiązany jest do niezwłocznego zawiadomienia o powyższym Policji lub prokuratury.

W przypadku krzywdzenia ucznia przez inne dziecko na terenie szkoły lub poza nią, pracownik szkoły, który był świadkiem zdarzenia lub pozyskał informację o powyższym, zobowiązany jest poinformować o zdarzeniu wychowawcę lub pedagoga. W razie konieczności udzielenia pomocy medycznej, niezwłocznie zawiadamia pielęgniarkę szkolną oraz dyrektora szkoły. Wyjaśnienia dotyczące sytuacji uzyskuje się z rozmowy z poszkodowanym, ofiarą i świadkiem.

W powyższych przypadkach stosuje się procedurę z § 1.

§ 3

1. W przypadkach bardziej skomplikowanych (dotyczących wykorzystywania seksualnego oraz znęcania się fizycznego i psychicznego o dużym nasileniu) dyrektor powołuje zespół interwencyjny, w skład którego mogą wejść:

pedagog/psycholog, wychowawca dziecka, dyrektor, inni pracownicy mający wiedzę o krzywdzeniu dziecka lub o dziecku (dalej jako: zespół interwencyjny).

2. Zespół interwencyjny sporządza plan pomocy dziecku, spełniający wymogi określone w §2 pkt 3 Polityki, na podstawie opisu sporządzonego przez pedagoga szkolnego oraz innych, uzyskanych przez członków zespołu, informacji.

3. W przypadku, gdy podejrzenie krzywdzenia zgłosili opiekunowie dziecka, powołanie zespołu jest obligatoryjne. Zespół interwencyjny wzywa opiekunów dziecka na spotkanie wyjaśniające, podczas którego może zaproponować opiekunom zdiagnozowanie zgłaszanego podejrzenia w zewnętrznej, bezstronnej instytucji. Ze spotkania sporządza się protokół.

§ 4

1. Plan pomocy dziecku jest przedstawiany przez pedagoga/psychologa rodzicom/opiekunom z zaleceniem współpracy przy jego realizacji.

2. Pedagog/psycholog informuje rodziców/opiekunów o obowiązku placówki zgłoszenia podejrzenia krzywdzenia dziecka do odpowiedniej instytucji (prokuratura/policja lub sąd rodzinno-opiekuńczy, lub przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego – procedura („Niebieskie Karty”).

3. Po poinformowaniu rodziców przez pedagoga/psychologa – zgodnie z punktem poprzedzającym – dyrektor instytucji składa zawiadomienie o podejrzeniu przestępstwa do prokuratury/policji lub wnioski o wgląd w sytuację rodziny do Sądu Rodzinnego o zagrożeniu dobra dziecka, np.

o zaniedbanie, lub przesyła formularz „Niebieska Karta – A” – (podejrzenie istnienia przemocy w rodzinie) do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego.

4. Dalszy tok postępowania leży w kompetencjach instytucji wskazanych w punkcie poprzedzającym.

5. W przypadku, gdy podejrzenie krzywdzenia zgłosili opiekunowie dziecka, a podejrzenie to nie zostało potwierdzone, należy o tym fakcie poinformować opiekunów dziecka na piśmie.

§ 5

1. Z przebiegu interwencji sporządza się kartę interwencji, której wzór stanowi załącznik nr 1 do niniejszej Polityki.

2. Kartę załącza się do akt osobowych dziecka.

3. Wszyscy pracownicy instytucji i inne osoby, które w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych podjęły informację o krzywdzeniu dziecka lub informacje z tym związane, są zobowiązane do zachowania tych informacji w tajemnicy, wyłączając informacje przekazywane uprawnionym instytucjom w ramach działań interwencyjnych.

Rozdział IV

Zasady ochrony danych osobowych dziecka

§ 1

1. Dane osobowe dziecka podlegają ochronie na zasadach określonych w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych.

2. Pracownik instytucji ma obowiązek zachowania w tajemnicy danych osobowych, które przetwarza oraz zachowania w tajemnicy sposobów zabezpieczenia danych osobowych przed nieuprawnionym dostępem.

3. Dane osobowe dziecka są udostępniane wyłącznie osobom i podmiotom uprawnionym na podstawie odrębnych przepisów.

4. Pracownik instytucji jest uprawniony do przetwarzania danych osobowych dziecka i udostępniania tych danych w ramach zespołu interdyscyplinarnego, powołanego w trybie ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

§ 2

Pracownik instytucji może wykorzystać informacje o dziecku w celach szkoleniowych lub edukacyjnych wyłącznie z zachowaniem anonimowości dziecka oraz w sposób uniemożliwiający identyfikację dziecka.

§ 3

1. Pracownik instytucji nie udostępnia przedstawicielom mediów informacji o dziecku ani jego opiekunie.

2. Pracownik instytucji, w wyjątkowych i uzasadnionych sytuacjach, może skontaktować się z opiekunem dziecka i zapytać go o zgodę na podanie jego danych kontaktowych przedstawicielom mediów. W przypadku wyrażenia

zgody, pracownik instytucji podaje przedstawicielowi mediów dane kontaktowe do opiekuna dziecka.

3. Pracownik instytucji nie kontaktuje przedstawicieli mediów z dziećmi.

4. Pracownik instytucji nie wypowiada się w kontakcie z przedstawicielami mediów o sprawie dziecka lub jego opiekuna. Zakaz ten dotyczy także sytuacji, gdy pracownik instytucji jest przeświadczony, że jego wypowiedź nie jest w żaden sposób utrwalana.

5. Pracownik instytucji, w wyjątkowych i uzasadnionych sytuacjach, może wypowiedzieć się w kontakcie z przedstawicielami mediów o sprawie dziecka lub jego opiekuna – po wyrażeniu pisemnej zgody przez opiekuna dziecka.

§ 4

1. W celu realizacji materiału medialnego można udostępnić mediom wybrane pomieszczenia instytucji. Decyzję w sprawie udostępnienia pomieszczenia podejmuje dyrektor.

2. Dyrektor placówki, podejmując decyzję, o której mowa w punkcie poprzedzającym, poleca sekretariatowi placówki przygotować wybrane pomieszczenie instytucji w celu realizacji materiału medialnego w taki sposób, by uniemożliwić filmowanie przebywających na terenie instytucji dzieci.

Rozdział V

Zasady ochrony wizerunku dziecka

§ 1

Instytucja, uznając prawo dziecka do prywatności i ochrony dóbr osobistych, zapewnia ochronę wizerunku dziecka.

§ 2

1. Pracownikowi instytucji nie wolno umożliwiać przedstawicielom mediów utrwalania wizerunku dziecka (filmowanie, fotografowanie, nagrywanie głosu dziecka) na terenie instytucji bez pisemnej zgody opiekuna dziecka.

2. W celu uzyskania zgody opiekuna dziecka na utrwalanie wizerunku dziecka, pracownik instytucji może skontaktować się z opiekunem dziecka i ustalić procedurę uzyskania zgody. Niedopuszczalne jest podanie przedstawicielowi mediów danych kontaktowych do opiekuna dziecka – bez wiedzy i zgody tego opiekuna.

3. Jeżeli wizerunek dziecka stanowi jedynie szczegół całości, takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza, zgoda opiekunów na utrwalanie wizerunku dziecka nie jest wymagana.

§ 3

1. Upublicznienie przez pracownika instytucji wizerunku dziecka utrwalonego w jakiejkolwiek formie (fotografia, nagranie audio-wideo) wymaga pisemnej zgody opiekuna dziecka.

2. Przed utrwaleniem wizerunku dziecka należy dziecko oraz opiekuna poinformować o tym, gdzie będzie umieszczony zarejestrowany wizerunek i w jakim kontekście będzie wykorzystywany (np. że umieszczony zostanie na stronie www.youtube.pl w celach promocyjnych).

Rozdział VI

Zasady dostępu dzieci do Internetu

§ 1

1. Instytucja, zapewniając dzieciom dostęp do Internetu, jest zobowiązana podejmować działania zabezpieczające dzieci przed dostępem do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla ich prawidłowego rozwoju; w szczególności należy zainstalować i aktualizować oprogramowanie zabezpieczające.

2. Na terenie instytucji dostęp dziecka do Internetu możliwy jest:

- a) pod nadzorem pracownika szkoły na zajęciach komputerowych lub
- b) bez nadzoru nauczyciela – na przeznaczonych do tego komputerach, znajdujących się na terenie szkoły (dostęp swobodny).

3. W przypadku dostępu realizowanego pod nadzorem pracownika szkoły, pracownik szkoły ma obowiązek informowania dzieci o zasadach bezpiecznego korzystania z Internetu. Pracownik szkoły czuwa także nad bezpieczeństwem korzystania z Internetu przez dzieci podczas lekcji.

4. Szkoła zapewnia stały dostęp do materiałów edukacyjnych, dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu, przy komputerach, z których możliwy jest dostęp swobodny.

§ 2

1. Osoba odpowiedzialna za Internet przydziela każdemu dziecku indywidualny login i hasło, umożliwiające korzystanie z Internetu na terenie szkoły. Pracownik informuje dziecko o konieczności zachowania loginu i hasła w tajemnicy.

2. Dostęp dziecka do Internetu na terenie placówki możliwy jest wyłącznie poprzez serwer instytucji, po podaniu indywidualnego loginu i hasła dziecka.

§ 3

1. Osoba odpowiedzialna za Internet zapewnia na wszystkich komputerach z dostępem do Internetu na terenie placówki zainstalowane i aktualizowane:

- a.) oprogramowanie filtrujące treści internetowe,
- b.) oprogramowanie monitorujące korzystanie przez dzieci z Internetu,
- c.) oprogramowanie antywirusowe,
- d.) oprogramowanie antyspamowe,
- e.) firewall.

2. Wymienione w pkt. 1 niniejszego paragrafu programowania są aktualizowane przez wyznaczonego pracownika instytucji przynajmniej raz w miesiącu.

3. Wyznaczony pracownik szkoły przynajmniej raz w miesiącu sprawdza, czy na komputerach z dostępem do Internetu nie znajdują się niebezpieczne treści. W przypadku znalezienia niebezpiecznych treści, wyznaczony pracownik placówki ustala, kto korzystał z komputera w czasie ich wprowadzenia.
4. Informację o dziecku, które korzystało z komputera w czasie wprowadzenia niebezpiecznych treści, wyznaczony pracownik szkoły przekazuje pedagogowi/psychologowi.
5. Pedagog/psycholog przeprowadza z dzieckiem, o którym mowa w punktach poprzedzających, rozmowę na temat bezpieczeństwa w Internecie.
6. Jeżeli w wyniku przeprowadzonej rozmowy psycholog/pedagog uzyska informacje, że dziecko jest krzywdzone, podejmuje działania opisane w rozdziale II niniejszej Polityki.

Rozdział VII

Zasady bezpiecznych relacji personel placówki – dziecko.

1. Pracownicy dbają o bezpieczeństwo dzieci podczas pobytu w szkole, monitorują sytuację i dobrostan dziecka.
2. Pomoc dzieciom uwzględnia: umiejętności rozwojowe dzieci, możliwości wynikające z niepełnosprawności.
3. Nauczyciele organizują zajęcia i zabawy zapewniające dzieciom wszechstronny rozwój. Zadania dostosowywane są do potrzeb i możliwości dzieci.
4. Pracownicy wspierają dzieci w pokonywaniu trudności.
5. Pracownicy podejmują działania wychowawcze mające na celu kształtowanie prawidłowych postaw – wyrażanie emocji w sposób niekrzywdzący innych, niwelowanie zachowań agresywnych, promowanie zasad „dobrego wychowania”.
6. Dzieci zostają zapoznane z zasadami regulującymi funkcjonowanie grupy uwzględniającymi prawa dziecka.
7. Pozytywne zachowania dzieci wzmacniane są poprzez nagradzanie: słowne (pochwała indywidualna, pochwała w obecności dzieci), pochwała przekazana rodzicowi.
8. W każdej sytuacji dziecko jest informowane o konsekwencji zachowania. Konsekwencją nieodpowiedniego zachowania jest odsunięcie dziecka od zabawy na określony czas, zmiana aktywności, odebranie przywileju.
9. Niedopuszczalne są zachowania: cielesne (szarpanie, bicie, popychanie), słowne (wyzywanie, wyśmiewanie), zmuszanie, negowanie uczuć.

10. Bezpośredni kontakt z dzieckiem oparty jest na poszanowaniu intymności dziecka. Zasady bezpośredniego kontaktu z dzieckiem ustalane są z rodzicami z poszanowaniem zdania obu stron.
11. Pracownicy placówki posiadają wiedzę i w ramach wykonywanych obowiązków zwracają uwagę na czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci.

Rozdział VIII

Monitoring stosowania Polityki

§ 1

1. Dyrektor placówki wyznacza **Teresę Otulską – pedagoga szkolnego** jako osobę odpowiedzialną za Politykę ochrony dzieci w szkole.
2. Osoba, o której mowa w punkcie poprzedzającym, jest odpowiedzialna za monitorowanie realizacji Polityki, za reagowanie na sygnały naruszenia Polityki oraz proponowanie zmian w Polityce.
3. Osoba, o której mowa w pkt. 1 niniejszego paragrafu, przeprowadza wśród pracowników szkoły, raz na 6 miesięcy, ankietę monitorującą poziom realizacji Polityki. (*Wzór ankiety stanowi załącznik nr 2 do niniejszej Polityki*).
4. W ankiecie pracownicy szkoły mogą proponować zmiany Polityki oraz wskazywać naruszenia Polityki w instytucji.
5. Osoba, o której mowa w pkt. 1 niniejszego paragrafu, dokonuje opracowania wypełnionych przez pracowników szkoły ankiet. Sporządza na tej podstawie raport z monitoringu, który następnie przekazuje dyrektorowi placówki.
6. Dyrektor wprowadza do Polityki niezbędne zmiany i ogłasza pracownikom szkoły nowe brzmienie Polityki.

Rozdział IX

Przepisy końcowe

§ 1

1. Polityka wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.
2. Ogłoszenie następuje poprzez umieszczenie polityki na stronie internetowej szkoły w sposób dostępny dla wszystkich odwiedzających stronę, pracowników instytucji, rodziców oraz wywieszenie jej tekstu na tablicy ogłoszeń.

*Załącznik nr 1 do Polityki ochrony dzieci:
Karta interwencji*

KARTA INTERWENCJI

1. Imię i nazwisko dziecka

2. Przyczyna interwencji (forma krzywdzenia)
.....
.....
.....

3. Osoba zawiadamiająca o podejrzeniu krzywdzenia
.....

4. Opis działań podjętych przez pedagoga/psychologa
Data
Działanie.....
.....
.....

5. Spotkania z opiekunami dziecka
Data
Opis spotkania
.....
.....
.....

6. Forma podjętej interwencji (zakreślić właściwe)

• zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa,
• wniosek o wgląd w sytuację dziecka/rodziny,
• inny rodzaj interwencji. Jaki?
.....
.....
.....

7. Dane dotyczące interwencji (nazwa organu, do którego zgłoszono interwencję) i data interwencji
.....
.....

8. Wyniki interwencji: działania organów wymiaru sprawiedliwości, jeśli instytucja uzyskała informacje o wynikach/działania placówki/działania rodziców.
.....
.....
.....
.....
.....

Załącznik nr 2 do Polityki ochrony dzieci:

MONITORING STANDARDÓW – ANKIETA

Odpowiedz : Tak, nie

1. Czy wiesz na czym polega program Chronimy Dzieci?-
2. Czy znasz standardy ochrony dzieci przed krzywdzeniem, obowiązujące w placówce, w której pracujesz?-
3. Czy zapoznałeś się z dokumentem Polityki ochrony dzieci przed krzywdzeniem?-
4. Czy potrafisz rozpoznawać symptomy krzywdzenia dzieci?-
5. Czy wiesz, jak reagować na symptomy krzywdzenia dzieci?-
6. Czy zdarzyło Ci się zaobserwować naruszenie zasad zawartych w Polityce ochrony dzieci przed krzywdzeniem przez innego pracownika?-
7. Czy masz jakie uwagi/poprawki/sugestie dotyczące Polityki ochrony dzieci przed krzywdzeniem?-

Wytyczne dotyczące utrwalania wizerunku dziecka (zdjęcia, filmy)

- Wszystkie dzieci muszą być ubrane.
- Zarejestrowane obrazy powinny się koncentrować na czynnościach wykonywanych przez dzieci i w miarę możliwości przedstawiać grupy dzieci, a nie pojedyncze osoby.
- Upewnij się, że fotograf lub osoba filmująca nie spędza czasu z dziećmi ani nie ma do nich dostępu bez nadzoru.
- Wszelkie podejrzenia i problemy dotyczące nieodpowiednich wizerunków dzieci należy zgłaszać i rejestrować, podobnie jak inne niepokojące sygnały, dotyczące zagrożenia bezpieczeństwa dzieci.

Wytyczne dotyczące publikowania wizerunków dzieci

- Używaj tylko imion dzieci; nie ujawniaj zbyt wielu szczegółów dotyczących ich miejsca zamieszkania czy zainteresowań.
- Zapytaj dziecko o zgodę na wykorzystanie jego wizerunku.
- Uzyskaj zgodę rodziców/opiekunów dziecka i poinformuj wszystkich zainteresowanych o tym, gdzie i w jaki sposób zamierzasz wykorzystać wizerunek dziecka.
- Staraj się wykorzystywać obrazy pokazujące szeroki przekrój dzieci – chłopców i dziewczęta, dzieci w różnym wieku, o różnych uzdolnieniach, stopniu sprawności i reprezentujące różne grupy etniczne.
- Poproś specjalistów o radę w sprawie zamieszczenia obrazów dzieci na stronie internetowej – zarezerwuj czas na obróbkę zdjęć przed zamieszczeniem ich na stronie internetowej.

Jeśli filmy wideo pochodzą z serwera Twojej organizacji, to materiał ten może być pobierany, dlatego zaleca się korzystanie z niezależnego serwera. (Na podstawie wytycznych Departamentu Ochrony Dzieci EFA, dotyczących wykorzystywania wizerunków dzieci poniżej osiemnastego roku życia, www.thefa.com).

Krzywdzenie dzieci

W ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, znajdujemy takie jej określenie : "jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt. 1 (chodzi o członków rodziny), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”.

Przyjęcie którejkolwiek z cytowanych definicji pozwala wyróżnić 4 główne kategorie złego traktowania dzieci przez dorosłych :

- krzywdzenie fizyczne
- krzywdzenie emocjonalne
- wykorzystywanie seksualne
- zaniedbywanie

Krzywdzenie fizyczne

Analiza szeregu definicji zjawiska pozwala przyjąć, że jest to celowe używanie wobec dziecka siły fizycznej, które powoduje lub z dużym prawdopodobieństwem może spowodować uszczerbek na zdrowiu, zagrażać życiu, rozwojowi i godności dziecka. Działania te mogą obejmować: uderzanie, bicie, kopanie, potrząsanie, gryzienie, duszenie, parzenie, przypalanie, trucie ale i również niszczenie z premedytacją rzeczy należących do ofiary.

W niektórych opracowaniach dokonuje się podziału na przemoc fizyczną w postaci czynnej i biernej. Uznaje się, że przemoc fizyczna bierna przejawia się w postaci różnego rodzaju zakazów, np.: mówienia w określonym czasie, chodzenia, załatwiania potrzeb fizjologicznych itp.

Krzywdzenie emocjonalne

Mamy tu do czynienia z takim wzorcem zachowania rodziców lub opiekunów, który poważnie zakłóca poznawczy, emocjonalny, psychiczny lub społeczny rozwój dziecka i wywołujący u niego poczucie, że jest nic nie warte, złe, niekochane, niechciane, zagrożone.

Bardzo trudno jest udokumentować zjawisko krzywdzenia emocjonalnego, gdyż wymaga to analizy pewnych sytuacji rodzinnych, konieczna jest diagnoza socjologiczno- psychologiczna oraz diagnoza osobowościowa poszczególnych członków rodziny.

Emocjonalne krzywdzenie nie wiąże się z bezpośrednim kontaktem cielesnym i może przybierać różne formy :

ignorowania

·odtrącania

·izolowania (konsekwentne uniemożliwianie dziecku normalnych interakcji społecznych z rówieśnikami, członkami rodziny, innymi dorosłymi. Może tu również chodzić o ograniczenie dziecku swobody przemieszczania się)

·wykorzystywania lub demoralizowania (zmuszanie do niewłaściwych lub niezgodnych z prawem zachowań, uczenie i popieranie ich)

·słownej agresji (obrażanie, zawstydzanie, ośmieszanie, niedocenywanie)

·terroryzowania (tworzenie klimatu strachu, wprowadzanie sztywnych lub nierealnych oczekiwań z groźbą kary za ich niespełnienie)

Równie krzywdzące dla dziecka jest bycie świadkiem wulgarności i oglądanie przemocy między dorosłymi członkami rodziny. James Garbarino podkreśla, że istotą krzywdzenia emocjonalnego jest uporczywość, powtarzalność zachowań, które "niszczą dziecko".

Wykorzystywanie seksualne

Danya Glaser i Stephen Frosh przedstawili definicję, zgodnie z którą za dziecko seksualnie wykorzystywane można uznać „każdą jednostkę w wieku bezwzględnej ochrony, jeśli osoba dojrzała seksualnie, czy to przez świadome działanie, czy też przez zaniedbywanie swoich społecznych obowiązków, lub obowiązków wynikających ze specyficznej odpowiedzialności za dziecko, dopuszcza do zaangażowania go w jakąkolwiek aktywność natury seksualnej, której intencją jest zaspokojenie osoby dorosłej”.

W literaturze najczęściej spotyka się następujący podział zachowań związanych z wykorzystywaniem seksualnym dzieci:

· zachowania z kontaktem fizycznym : penetracja, dotykanie intymnych części ciała dziecka, całowanie o charakterze seksualnym oraz dotykanie przez dziecko intymnych części ciała dorosłego zachowania bez kontaktu fizycznego: ekshibicjonizm, obsceniczne telefony, podglądactwo (voyeryzm), fetyszyzm, eksponowanie ciała dziecka osobom dorosłym w celu zaspokojenia ich seksualnych pragnień, prezentowanie dziecku zdjęć pornograficznych oraz włączanie go w oglądanie lub produkcję materiałów pornograficznych. Ta forma wykorzystywania zawiera również składanie dziecku propozycji o charakterze seksualnym i werbalne molestowanie (np. lubieżne komentarze na temat ciała dziecka).

Szczególną formą wykorzystywania seksualnego dziecka jest kazirodztwo, określane jako obcowanie płciowe ze wstępnym, zstępnym, przysposobionym, bratem lub siostrą.

Zaniedbywanie

Zaniedbywanie to nie zapewnienie dziecku odpowiednich warunków w sferze zdrowia, edukacji, rozwoju emocjonalnego, odżywiania, schronienia i bezpiecznych warunków życia, w ramach racjonalnych i dostępnych rodzicom lub opiekunom środków, co może skutkować wysokim prawdopodobieństwem spowodowania szkody dla zdrowia dziecka, jego rozwoju fizycznego, psychicznego, duchowego, moralnego lub społecznego.

Występujące u dziecka objawy fizyczne i somatyczne krzywdzenia

Charakterystyczne cechy obrażeń fizycznych specyficznych dla maltretowania:

- lokalizacja obrażeń nie tam, gdzie ich przyczyną mogą być przypadkowe urazy związane z normalną aktywnością i witalnością dziecka, a więc na czole, kolanach, czy przedramionach, ale tam, gdzie dziecku trudno byłoby je spowodować, nawet przy najbardziej ruchliwym trybie życia np. uszy, oczy, usta, szyja, ramiona, klatka piersiowa, plecy, pośladki
- obrażenia powtarzają się i są niewyjaśnione
- powstają w różnym czasie ale mają podobny charakter
- pojawiają się z pewną regularnością np. po weekendach i nieobecnościach dziecka w szkole, w okolicach wypłaty pensji
- są nie leczone, stare i nowe, różne co do „wieku”.

Podejrzenia co do nieprzypadkowego źródła urazów mogą wzmacniać następujące czynniki :

- zwlekanie rodziców ze zgłoszeniem się z dzieckiem do lekarza w przypadku urazu
- niewystarczające lub nieprawdopodobne wyjaśnienia obrażeń
- brak jakichkolwiek wyjaśnień
- niezgodność w opisie przyczyn pojawienia się obrażeń w relacji dziecka i rodziców
- wygląd obrażeń jest nieadekwatny do opisu przyczyn ich pojawienia się
- widoczna jest próba maskowania obrażeń
- w rodzinie wcześniej występowały przypadki krzywdzenia dzieci
- rodzic (rodzice) są alkoholikami, narkotyzują się, są chorzy psychicznie

Obrażenia specyficzne dla doznania przemocy fizycznej

- siniaki na częściach miękkich, w tym ślady szczypania (policzki, brzuch,

pośladki, ramiona, przedramię, łydki, uda)

- siniaki w kształcie dłoni na policzkach i pośladkach
- siniaki po obu stronach ust lub policzków powstające wskutek silnego ucisku
- siniaki po obu stronach małżowiny usznej lub naderwania i zniekształcenia małżowin
- siniaki i urazy geometryczne - o wyraźnym zarysie, wyraźnie zaznaczonych kształtach przedmiotów które zostały użyte do bicia (paska, klamry, kabla, kija, patelni itp.)
- siniaki na ramionach, łopatkach lub tułowi (rezultat silnego uścisku lub potrząsania dzieckiem)
- łukowate ślady wbijania paznokci
- długie i głębokie zadrapania, cięcia (np. ostrzem brzytwy, nożem itp.)
- tzw. podbite oczy
- ślady duszenia lub krępowania czy wiązania (na szyi, nadgarstkach, w kostkach)
- uszkodzenia podniebienia i dziąseł - jako rezultat karmienia na siłę
- częste występowanie różnych oparzeń i śladów przypaleń, ślady oparzeń różne co do „wieku”
- oparzenia nietypowych (dla przypadkowych oparzeń) części ciała: tułowia, twarzy, pośladków, grzbietu dłoni itp.
- okrągłe ślady poparzenia papierosem
- głębokie poparzenia o regularnych kształtach (żelazko, lokówka, itp.)
- ślady ugryzień posiadające wyraźny zarys zębów człowieka dorosłego
- łysienie lub tzw. łyse plamy - mogą być pourazowe, gdy rodzice ciągną dziecko za włosy, lub być wynikiem silnego stresu emocjonalnego
- wybite zęby, złamane żebra

Symptomy i obrażenia specyficzne mogące wskazywać na wykorzystywanie seksualne:

- infekcje dróg moczowo – płciowych bez podłoża organicznego
- bóle głowy i brzucha
- nudności, wymioty
- problemy z oddawaniem moczu i kału
- siniaki na klatce piersiowej, pośladkach, podbrzuszu, udach
- infekcje jamy ustnej
- niewyjaśnione owrzodzenia, krwawienia i jakiegokolwiek rany okolic genitaliów i odbytu (otarcia, zaczerwienienia, stany zapalne)

Oczywiście część z tych symptomów i obrażeń nie jest możliwa do zaobserwowania przez nauczyciela, pedagoga. Może jednak wnioskować o nich obserwując częste prośby dziecka o możliwość skorzystania z WC, jego trudności w chodzeniu, siadaniu czy wykonywaniu pewnych ćwiczeń gimnastycznych.

Symptomy fizyczne zaniedbywania dziecka w rodzinie

- bardzo niska higiena osobista - dziecko jest zawsze brudne, cuchnące, ma stale brudne paznokcie i ubranie itp.
 - Brudne, stale noszone, nie reperowane ubranie, nieodpowiednie do pogody i rozmiarów ciała dziecka ubranie,
 - ślady licznych ukąszeń (pchły, pluskwy)
 - świerzb
 - dziecko jest stale głodne
 - szybko przybiera na wadze, poprawia się jego ogólna kondycja podczas krótkich pobyków poza domem rodzinnym, a jego wygląd marnieje po powrocie
 - zbyt niska wobec wieku waga i wzrost lub wręcz wychudzenie, wymizerowanie
 - chroniczne choroby
 - choroby nie leczone, urazy
 - ropne zapalenia skóry
 - próchnica zębów, zły stan higieny jamy ustnej
 - oznaki odmrożeń
 - ciągłe zmęczenie, apatia
- Specyficzne symptomy zachowania dziecka

Behawioralne symptomy krzywdzenia fizycznego :

- poszukiwanie przez dziecko stałej uwagi nauczyciela, ciągle zwracanie na siebie uwagi
- tzw. ciągle czepianie się, „lepienie się” do dorosłych
- tzw. „zimne wyczekiwanie” polegające na tym, iż dziecko stale obserwuje dorosłych, aby modyfikować swoje zachowanie, w celu uniknięcia ewentualnej przemocy
- ciągły tzw. „niemądry” uśmiech, stosowany przez dzieci, by wydać się bardziej przyjaznymi
- postawa nadmiernie narzekająca
- postawy ekstremalne : wrogość, agresja, napady złości - nadmierna uległość, wycofywanie się
- zbyt pośpieszne przeproszanie
- nie reagowanie płaczem na ból
- brak reakcji na płacz innych
- wyraźny brak radości życia
- opory przed rozbieraniem się np. na lekcjach wychowania fizycznego lub do badania lekarskiego
- lęk przed powrotem do domu, wyrażanie niechęci do powrotu

- wyrażanie lęku przed rodzicami
- noszenie ubrań zakrywających kończyny górne i dolne nawet w upalne dni
- gwałtowne uniki (kulenie się), w odpowiedzi na próbę dotknięcia czy pogłaskania

Behawioralne symptomy wykorzystywania seksualnego :

- zbytnia erotyzacja dziecka, znajomość zachowań o seksualnym charakterze
- zachowania seksualne nietypowe dla wieku (duża częstotliwość takich zachowań, ich kompulsywność, dokładne odwzorowywanie)
- prowokacyjne zachowania seksualne w stosunku do dorosłych jak i do rówieśników (np. dotykanie genitaliów i zachęcanie do masturbacji, u starszych dzieci promiskuityzm)
- używanie nowych, niespotykanych dotąd nazw organów i czynności płciowych, obsceniczne wyrazy i zwroty
- nadmierna, kompulsywna masturbacja powodującej czasami nawet urazy fizyczne
- agresywne (przemocowe) zachowania seksualne wobec rówieśników, symulowanie w zabawach stosunków seksualnych, odgrywanie przemocy seksualnej na lalkach i zabawkach
- wypowiedzi, teksty pisane, rysunki o kontekście seksualnym
- wagarowanie, „porzucanie” szkoły
- wycofanie się z kontaktów społecznych, złe relacje z rówieśnikami
- generalny brak zaufania - dziecko nie ufa nikomu
- postawa obojętności wobec wszystkiego, uciekanie od rzeczywistości
- głębokie stany depresyjne, postawa stałego wycofania się
- zachowania regresywne, nieodpowiednie do wieku
- częste napady złości i złego humoru lub trudne do wytłumaczenia zmiany zachowań
- przerwanie aktywności, które dotychczas sprawiały dziecku przyjemność np. słuchanie muzyki, uprawianie sportu itp.
- wyrażana niska samoocena i stałe poczucie winy
- mówienie o sobie, że jest się złym, brudnym, zepsutym
- samookaleczenia, myśli i próby samobójcze, wrogość wobec samego siebie
- ucieczki z domu
- kradzieże, kłamstwa, jawne oszukiwanie (w nadziei, że ktoś to wykryje)
- lęk i niechęć jawna lub sugerowana do przebywania z określonymi dorosłymi
- wyraźna niechęć przed powrotem do domu, znajdowanie wielu wymówek, by opóźnić powrót
- zaburzenia jedzenia z rozwinięciem w anoreksję lub bulimię bądź też nagła zmiana nawyków jedzenia

· obawa, niechęć przed badaniami medycznymi, niechęć do rozbierania się

Przedstawione tu behawioralne symptomy wykorzystywania seksualnego dziecka pojawiają się w literaturze najczęściej. Wiliam N. Friedrich w artykule Bezpośrednie konsekwencje wykorzystywania seksualnego dzieci – przegląd literatury pisze jednak, że objawy stwierdzane u dzieci i nastolatków – ofiar wykorzystywania seksualnego często mają charakter ogólny i nie różnią się (nie licząc nietypowych zachowań seksualnych) od objawów będących następstwem innych traumatycznych przeżyć powodujących u dziecka napięcie i niepokój. Określa się je jako przejawy stresu pourazowego (PTDS)

Zespół stresu pourazowego (posttraumatic stress disorder) to rodzaj zaburzenia lękowego, który charakteryzuje :

- przeżywanie na nowo urazowej sytuacji w natrętnych wspomnieniach i koszmarach sennych
- poczucie odrętwienia i przytępienia uczuciowego
- odizolowanie od innych ludzi
- brak reakcji na otoczenie
- niezdolność do przeżywania przyjemności
- unikanie działań i sytuacji, które mogłyby przypomnieć przeżyty uraz
- stan nadmiernego pobudzenia wegetatywnego z nadmierną czujnością i wzmożoną reaktywnością na bodźce oraz bezsennością
- lęk
- depresja
- myśli suicydalne (samobójcze) - odczuwanie potrzeby odebrania sobie życia, połączonej zwykle z poczuciem bezsensu własnej egzystencji.

Podejrzenia zrodzone na podstawie uzyskanych informacji lub/i obserwacji któryś z przedstawionych wyżej symptomów nauczyciel, pedagog powinien zweryfikować analizując wiedzę jaką posiada na temat czynników ryzyka krzywdzenia dziecka występujących w konkretnej rodzinie.

Przemocy w niej mogą sprzyjać zaburzenia w trzech sferach życia rodzinnego, są nimi : małżeństwo, rodzicielstwo i czynniki ekonomiczne.